

ний риторичний рівень. На це вказує семантика та емоційний фокус заголовків: “Збочення під маскою ідеї”, “Хай живе брехня!”, “Якому Богу служити?”, “Нова мораль чи аморальність?”, які, до того ж, позначені художньою шармовістю, що межує з патетикою (наприклад, “Тернистий шлях до зорепаду”). Такий підхід відкриває ще один аспект дослідження – простір дискусійності. Незважаючи на те, що кожний розділ завершується висновками, автор монографії не “тисне” на читача, маніфестуючи готові рецепти читання В.Винниченка, він толерантно й ненав’язливо аргументує власну позицію. Прикметні щодо цього постійні апеляції до читача й розкидані в тексті скромні зізнання на зразок “змушений визнати”.

Прикро, що поряд із науково виваженими аналізами текстів інколи трапляються випадкові ремінісценції. Це стосується, зокрема, роздумів про “чисте мистецтво”, що програмують не зовсім виправданий ракурс бачення драми “Чорна Пантера і Білий Ведмідь”. Парадоксально виглядає і сюжет усього другого розділу: від констатації дисгармонії як екзистенційного варіанту людського побутування до підставлення рецепту – “Бути просто людиною”.

Вповні логічно у третьому розділі увага сфокусована на драмі “Між двох сил”, якій винниченкознавці відводять особливе місце в доробку письменника. Аналізові тексту передує питання про світогляд В.Винниченка, точніше – про його соціально-політичні орієнтири. Багата джерельна база дає авторові змогу осмислити домінуючі ознаки політич-

ної позиції В.Винниченка, а відтак – спроектувати їх на твір. Проте все ж слід зазначити, що аналізові бракує компаративістського рівня, хоча б “внутрівинниченківського”, адже проблема національного буття заявлена і в “Дисгармонії”, і в “Пісні Ізраїля”.

Четвертий розділ монографії, присвячений художнім знахідкам драматурга в царині “нової” комедії, орієнтований на один твір – п’єсу “Панна Мара”, оскільки, як аргументує автор, це “найменше досліджена і чи не найпривабливіша з точки зору поетики комедія драматурга”. Тому розділ багатий як на текстувальні, так і на позатекстувальні розвідки. У ньому розглянуто епістолярій, літературно-критичні, історико-літературні матеріали, осмислено внесок В.Винниченка у сміхову українську культуру. Аналіз комедій В.Винниченка (ще раз наголосимо, що це малодосліджений матеріал) дав змогу зробити висновки щодо родо-видо-жанрової належності його драматичних творів.

Наприкінці книжки автор подає “нариси висновків”, залишаючи її відкритою (знову ж таки!), забезпечуючи інтелектуальний простір для читачької активності. А якщо взяти до уваги, що дослідник емоційно заангажований, що основні ознаки його наукового дискурсу – стилістика коментованого читання, міркування “над”, то можна бути певним, що розвідка, присвячена розгадуванню Винниченкових “секретів”, матиме неабиякий успіх у читача.

м. Ніжин

Валентина Хархун

ВАЖЛИВЕ ІНФОРМАЦІЙНО-ДЖЕРЕЛОЗНАВЧЕ ВИДАННЯ

Українська література у портретах і довідках: Давня література – література ХІХ ст. : Довідник / Редкол.: С.П. Денисюк, В.Г. Дончик, П.П. Кононенко та ін. – К.: Либідь, 2000. – 360 с.

Самостійне оволодіння знаннями, залучення до культури в усіх її формах у наші дні вимагає належної розробки фахівцями літературного джерелознавства. Без цього неможливе, зокрема, й зберігання нашої культурної спадщини, введення її в контекст сучасної культури. Виходячи з цього, рецензований довідник – дуже своєчасне видання. Його необхідність пояснюється ще й тим, що

до програм середньої та й вищої школи вводяться нові твори, зростають вимоги до випускників, а належне інформаційне забезпечення відсутнє.

Довідник підготовлений співробітниками відділу української літератури Інституту українознавства при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка у співпраці з науковцями Інституту літератури ім. Т.Г.Шев-

ченка НАН України, літературознавчою громадськістю України та вченими зарубіжжя (Австралії, Білорусі, Болгарії, Бразилії, Грузії, Канади, Молдови, Польщі, Росії, Словаччини, США, Чехії, Франції, Японії). Великий творчий колектив намагався підсумувати набутки історії українського письменства від найдавніших часів до початку ХХ ст. Прагнення редколегії “увиразнити українознавчу спрямованість національної літератури, що становила її органічну сутність від найдавніших часів”, — цілком виправдане й доречне. Такий підхід дав можливість авторам статей показати в теоретичному й історичному аспектах розмаїття творчих постатей (а їх більше 200) та ідейно-естетичний розвиток національної словесності.

Завдяки високому фаховому рівню літературознавчих статей, підготовлених досвідченими авторами, довідник виявився цікавим і безперечно вагомим внеском у систему інформаційно-бібліографічних ресурсів з української літератури. Відрадно, що увага учнів та студентів спрямовується на маловідомі до нашого часу імена, літературознавчі терміни і поняття, визначні пам’ятки українського письменства. Імпонує те, що статті подано з максимальним збереженням авторського стилю. Вони далекі від мовних кліше енциклопедій, словників, що нівелюють авторське мовлення. Автори орієнтують майбутніх фахівців на освоєння важливих питань історії і теорії літератури, жанровий розвиток української літератури, певні стильові течії та проблеми аксіології.

Потреби в інформаційному забезпеченні навчального процесу середньої та вищої школи визначають основну суспільну функцію довідкових видань, розрахованих на учнів, студентів, вчителів-словесників, у вищій школі — викладачів літератури. Оскільки довідкові видання для цієї групи користувачів призначені допомагати в навчальному процесі, то одне з основних завдань побудови посібників подібного типу є добір і систематизація матеріалу; їх структура повинна відповідати цільовому призначенню, тобто програмі певного курсу, значно розширюючи її для самостійного вивчення. В цьому плані доцільніше було б систематизувати матеріал за усталеними на сьогоднішній день періодами розвитку національної літератури, узгодивши їх з історією й культурними подіями певної доби. Алфавітний, формальний принцип розташування статей прийнятний для енциклопедій, але недоречний у виданнях, подібних до аналізованого. Тут потрібен чіткий принцип добору матеріалу, який теж має бути підпорядкований навчальному процесові. Рецензований довідник викликає безліч запитань: чому? Чому не увійшли до довідника статті про Бояна, Гедеона Балабана, Г.П. Данилевського, Х.Д.Алчевську та ін., статей про перші українські журнали “Український вестник”,

“Харьковский демокрит”, “Український журнал”, а також про журнали “Друг”, “Світ”, про перші українські альманахи “Український альманах”, “Утренняя звезда”. Відсутні довідки про такі напрямки в літературі, як імпресіонізм, символізм — органічні компоненти творчого методу О.Кобилянської, М.Коцюбинського, В.Стефаника та ін.; сентименталізм, основні риси якого проявилися в творчості Г.Квітки-Основ’яненка, І.Котляревського, Є.Гребінки та ін. Нам здається, що в даному посібнику необхідні також довідки про жанри: бурлеск — жанр гумористичної поезії, проповіді — жанр церковної ораторської прози, вертепну драму, панегірик, думу тощо. Відсутня також довідка про такий різновид збірників, як антологія...

У зв’язку з тим, що довідники для середньої та вищої школи передусім виконують рекомендаційно-інформаційне завдання, одним із головних критеріїв добору літературно-критичних матеріалів до статей має бути орієнтація і вказівка на мінімум найосновніших джерел, які в даний час мають серйозне значення для поглибленого вивчення творчості письменника, епохи, літературознавчого питання тощо. Упорядники посібника, на нашу думку, добре впоралися з цим завданням. В основному матеріали дібрано продумано, з глибоким знанням справи. При всьому тому варто зауважити, що в цьому питанні немає чіткості, єдиного принципового підходу до добору матеріалу; інколи рекомендуються нові видання, — допущені чинною навчальною програмою, а не цінні за фактичним наповненням першоджерела. Відсутні посилання на бібліографічні посібники, семінарії, літописи життя та творчості письменника, які б розширили ознайомлення з літературою.

Оскільки посібник “Українська література” має конкретні, чітко визначені завдання, зумовлені навчальним призначенням праці, цьому має бути підпорядкований і допоміжний апарат посібника. Так, матеріал у виданні розміщено за алфавітом, але для зручності в його використанні необхідний допоміжний покажчик (ключ), який би згрупував довідки за періодами розвитку літератури.

Необхідний також допоміжний алфавітний покажчик прізвищ авторів книг і статей, згаданих у довіднику. Бажано було б мати ілюстративний матеріал і портрети письменників, фото титульних аркушів окремих пам’яток, періодичних видань та ін., що значно збагатило б і прикрасило довідник.

І останнє питання — бібліографічний опис рекомендованих матеріалів. Існує державний стандарт бібліографічного опису. Його не завжди дотримано в довіднику. Та попри всі недоліки, посібник стане у великій пригоді учням, учителям, студентам, викладачам вузів.

Леся Рева